Bilaga 2

Innehåll

Fyrunga socken **2**
Kulturmiljöer i Fyrunga socken 3

Hällums socken **14**
Kulturmiljöer i Hällums socken 15

Jungs socken **20**
Kulturmiljöer i Jungs socken 21

Kvänums socken **31**
Kulturmiljöer i Kvänums socken 32

Skarstad socken **58**
Kulturmiljöer i Skarstads socken 59

Öttums socken **68**
Kulturmiljöer i Öttums socken 69

Fyrunga socken

Fyrunga socken, belägen ca 10 km öster om Vara tätort, är en relativt liten socken, ca 13 km² stor. Fyrunga tillhörde Skånings härad. Namnet finns dokumenterat sedan 1397 och kan ha flera förklaringar. Första leden kan kopplas till *fura-* som i tall eller gnida, skyndsamhet, hast. I det senare fallet kan det syfta på en fors i Lidan. Sista leden i namnet, *-unga*, är en inbyggarbeteckning och används för att beteckna tillhörighet, Furungarnas boplats. Alltså är Fyrunga troligen uppkallat efter invånarna som i sin tur är uppkallade efter *fura*.

Socknen utgörs av småkuperad lerslätt där cirka tre fjärdedelar av arealen är uppodlad. Västra sockengränsen utgörs av Lidan som här är relativt bred och har skurit sig ner i lerlagren.

Referenser

Lundahl, I. *Ortnamnen i Skaraborgs län del 10 Skånings härad: territoriella namn*. 1960.

Vara kommun: kulturhistorisk inventering. (1984). Skaraborgs länsmuseum.

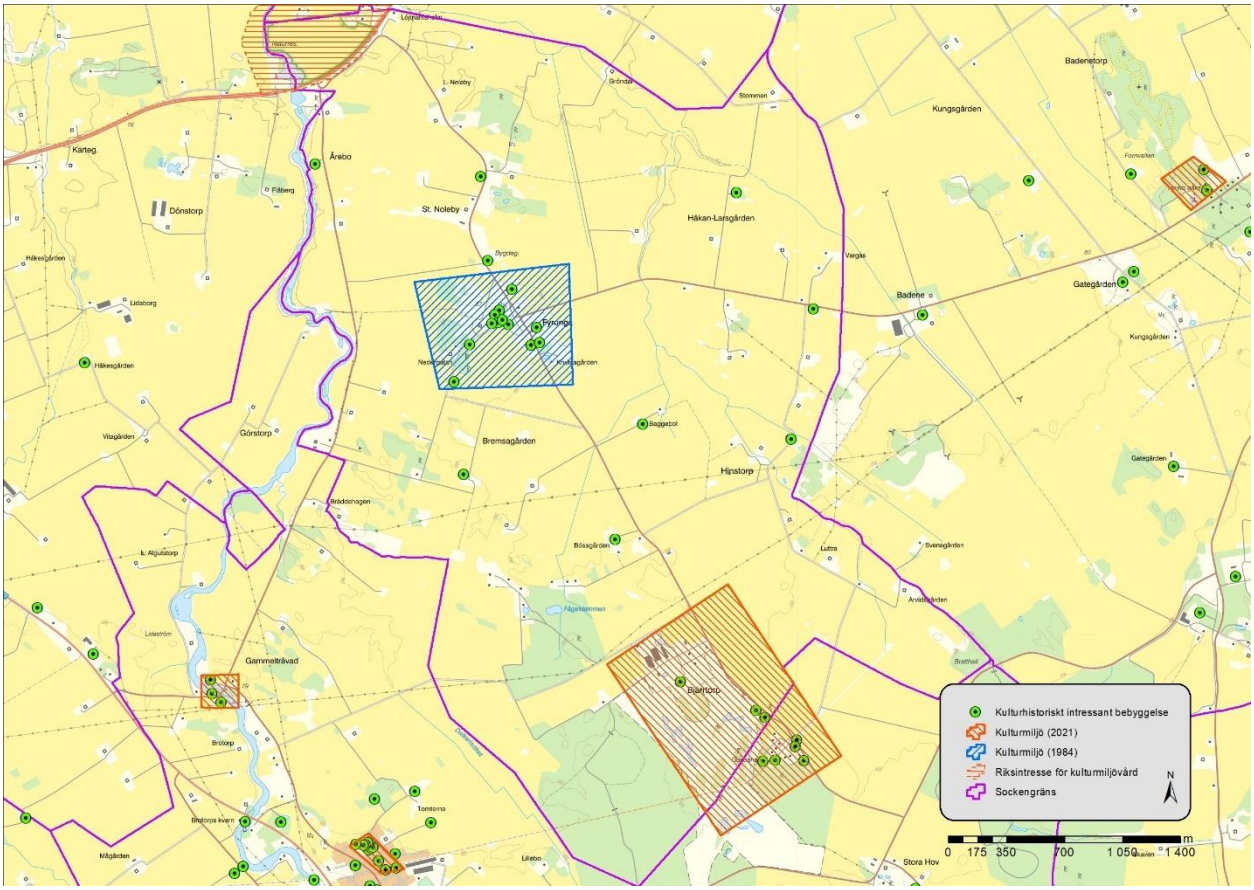

Kulturmiljöer i Fyrunga socken

Bjertorp och Stora Hov

Uttryck för miljön: Bjertorps slott med manbyggnad (1911–14) och tillhörande ekonomibyggnader, lanthushållsskolan ”Bernhardine Littorins minne”, museum, stationssamhället Stora Hov med bland annat lanthandel och banvaktarstuga.

Motiv: Unik miljö med det som brukar lyftas fram som Sveriges yngsta jugendslott, ritat av Ferdinand Boberg. Till miljön hör flera mycket välbevarade byggnader kopplade till driften och byggherren Knut Henrik Littorin. Bjertorp är skyddat som byggnadsminne. I nära anslutning finns stationsmiljön kring Stora Hov, uppförd utmed den numera borttagna järnvägen mellan Skara och Vara. På platsen finns bland annat stationshus, banvakt samt före detta lanthandel.

Fyrunga kyrkby

Uttryck för miljön: kyrka (1874), kyrkogård, jordbruksbebyggelse, skola, minnessten, fossil åker, stensättningar, gravfält, odlingslandskap

Motiv: Kyrkomiljö med en centralkyrka uppförd på den medeltida kyrkplatsen. Den omkringliggande kyrkbyn, samlad kring en vägkorsning, har ett flertal välbevarade gårdsmiljöer från 1800- och 1900-talet. Här finns också en ryggåsstuga, samt skolmiljö. Se även i 1984 års byggnadsinventering.

Antal fastigheter med kulturvärden i socknen: 24

Fastighetsbeteckning: Årebo 1:13

Fastighetsbeteckning: Baggebol 1:11

Fastighetsbeteckning: Bjärrtorp 1:2

Fastighetsbeteckning: Bjärrtorp 3:1

Fastighetsbeteckning: Bjärrtorp 4:2
Anteckningar: Bjertorp slott, byggnadsminne
Arkitekt Ferdinand Boberg

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 1:16

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 1:25

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 1:35
Anteckningar: F.d. ordenshus

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 1:38

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 1:40

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 2:8

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 4:2
Anteckningar: Nedergatans maskiner

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 4:27
Anteckningar: Fyrunga kyrka

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 4:28

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 4:29

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 4:30
Anteckningar: F.d. skola

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 4:31
Anteckningar: fd folkskola

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 5:8
Anteckningar: värdet gäller framför allt ladugården

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 7:1

Fastighetsbeteckning: Fyrunga 7:1

Fastighetsbeteckning: Hinstorp 1:36

Fastighetsbeteckning: Noleby 1:23
Anteckningar: Fyrungagården

Fastighetsbeteckning: Noleby 1:29

Fastighetsbeteckning: Noleby 2:7
Anteckningar: Rundloge

Hällums socken

Hällums socken är belägen vid Vara kommuns norra gräns. Socknen tillhörde Barne härad och namnet finns dokumenterat 1409 i medeltida brev. Namnet innehåller *häll* och *hem*. Arealen är drygt 11 km² och socknen består i huvudsak av uppodlad lerslätt, ganska glest bebyggd. Två större herrgårdar är belägna på var sin sida om den kraftigt slingrande Lidan som flyter mitt i socknen från syd till nord. Hälleberg ligger på den västra sidan och Stora Halla på den östra. Tätorter saknas helt. Mitt i socknen ligger kyrkan vid Lidans östra strand. I nordväst utgörs socken- och kommungräns av Afsån.

Referenser

Lundahl, I. *Ortnamnen i Skaraborgs län del 2 Barne härad: territoriella namn*. 1961.

Vara kommun: kulturhistorisk inventering. (1985). Skaraborgs länsmuseum.

Karta över Fyringa socken.

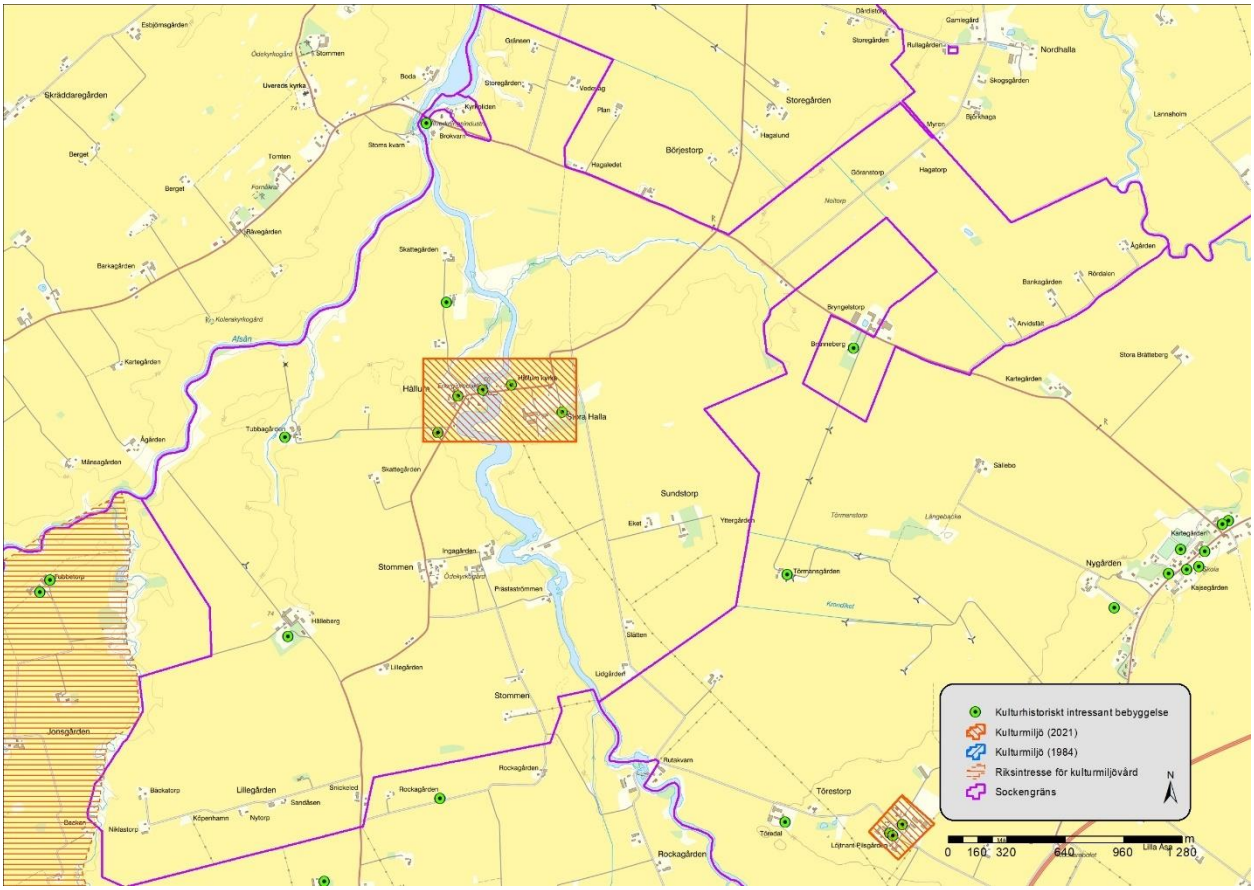

Kulturmiljöer i Hällums socken

Hällums kyrka och Stora Halla

Uttryck för miljön: Kyrka (1956), större jordbruksfastighet, kraftstation, skola.

Motiv: Intressant landskapsavsnitt vid den slingrande Afsån med liten kraftstation, modernistisk kyrkobyggnad ritad av arkitekten Bo Wedenmark samt gården Stora Halla med bland annat välbevarad manbyggnad med drag av schweizerstil. I närheten ligger en välbevarad skola från 1900-talets första hälft.

Antal fastigheter med kulturvärden i socknen: 10

Fastighetsbeteckning: Bränneberg 1:1

Fastighetsbeteckning: Hälleberg 6:4

Fastighetsbeteckning: Hällum 1:17

Fastighetsbeteckning: Hällum 1:19
Anteckningar: Skola

Fastighetsbeteckning: Hällum 1:3

Fastighetsbeteckning: Hällum 2:1

Fastighetsbeteckning: Stora Halla 1:10

Fastighetsbeteckning: Stora Halla 1:11
Anteckningar: Hällums kyrka

Fastighetsbeteckning: Stora Halla 1:12
Anteckningar: Såg

Fastighetsbeteckning: Stora Halla 1:3
Anteckningar: Kraftstation?

Jungs socken

Jung, som har en areal av ca 24 km², ligger vid Vara kommuns norra gräns. Socknen tillhörde Skånings härad och namnet finns dokumenterat 1352 i medeltida brev. Namnet kan komma från sammansättningen av *ju,* som är fornsvenska för häst, och *äng.*

Socknen är så gott som helt skoglös. Över den uppodlade slätten löper en smal rullstensås på vilken bebyggelsen är koncentrerad. På åsen gick även E3:an, numera ersatts med E:20, som fått en sträckning söder om åsen.

Referenser

Lundahl, I. *Ortnamnen i Skaraborgs län del 10 Skånings härad: territoriella namn*. 1960.

Vara kommun: kulturhistorisk inventering. Skaraborgs länsmuseum. 1985.

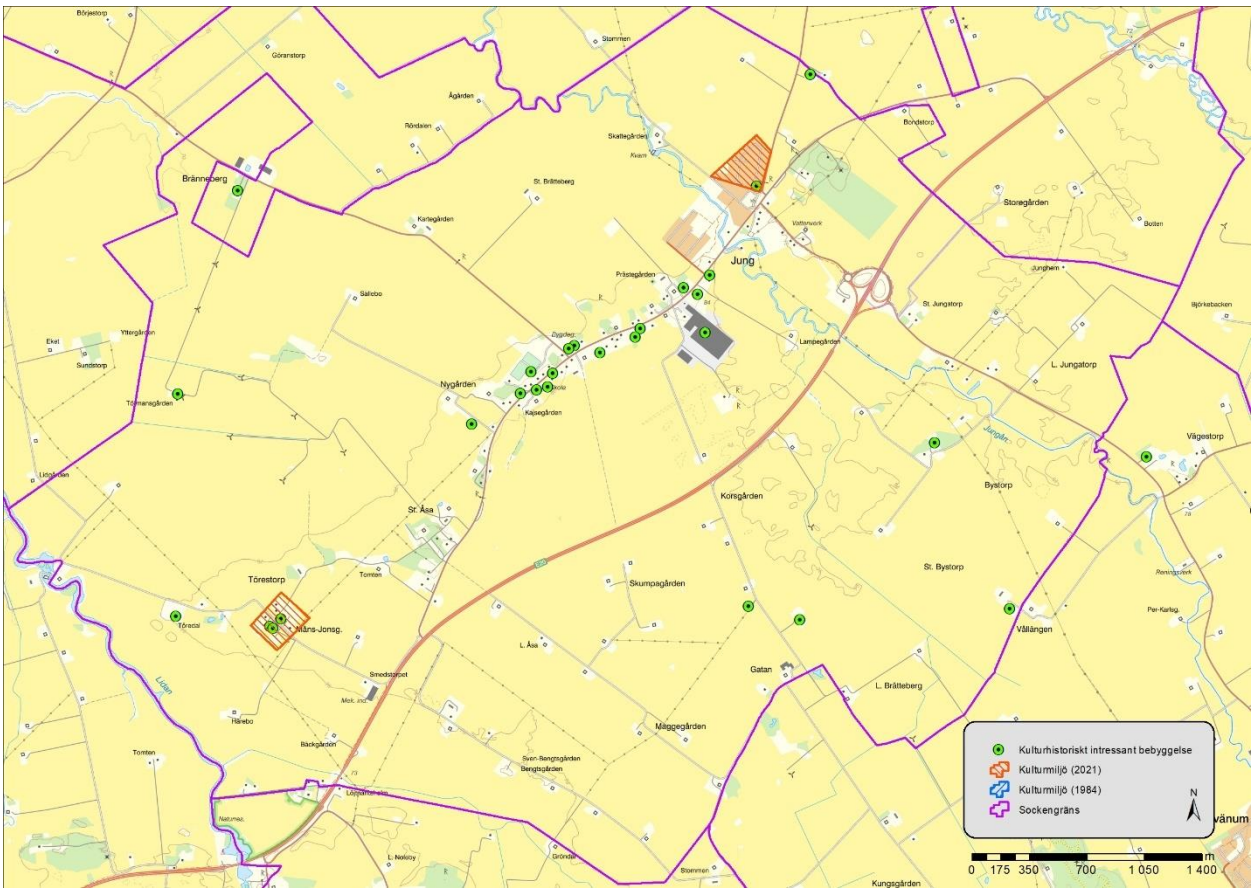

Kulturmiljöer i Jungs socken

Åkervägen, Ängsvägen och Tvärvägen

Uttryck för miljön: Område med Functurahus.

Motiv: Samlat område med så kallade Functurahus, en säregen hustyp nästan helt i metall som producerades lokalt av Junga verkstäder AB åren 1968–1977.

Törestorp

Uttryck för miljön: Bymiljö i odlingslandskap.

Motiv: Törestorps bykärna med delvis välbevarad jordbruksbebyggelse, manbyggnader samt ett flertal ekonomibyggnader.

Antal fastigheter med kulturvärden i socknen: 26

Fastighetsbeteckning: Badenetorp 5:14

Fastighetsbeteckning: Bustorp 2:1

Fastighetsbeteckning: Jung 1:43

Fastighetsbeteckning: Jung 1:44

Fastighetsbeteckning: Jung 10:20
Anteckningar: Jungavallen

Fastighetsbeteckning: Jung 12:19
Anteckningar: Fd Jungaverken, senare Asko

Fastighetsbeteckning: Jung 16:1
Anteckningar: Mejeri

Fastighetsbeteckning: Jung 19:1
Anteckningar: Jungs kyrka

Fastighetsbeteckning: Jung 2:13
Anteckningar: Jungs skola

Fastighetsbeteckning: Jung 2:16

Fastighetsbeteckning: Jung 2:8
Anteckningar: Skiftesverksladugård

Fastighetsbeteckning: Jung 20:2

Fastighetsbeteckning: Jung 3:20

Fastighetsbeteckning: Jung 3:69 m fl
Anteckningar: Område med Functurahus

Fastighetsbeteckning: Jung 4:16
Anteckningar: Kapell

Fastighetsbeteckning: Jung 4:17

Fastighetsbeteckning: Jung 7:4

Fastighetsbeteckning: Stora Brätteberg 2:17

Fastighetsbeteckning: Stora Brätteberg 4:1
Anteckningar: Jungs bygdegård

Fastighetsbeteckning: Törestorp 1:15

Fastighetsbeteckning: Törestorp 1:7

Fastighetsbeteckning: Törestorp 3:28

Fastighetsbeteckning: Törestorp 3:6

Fastighetsbeteckning: Törmansgården 1:1

Fastighetsbeteckning: Tyskatorp 1:5

Fastighetsbeteckning: Vägestorp 1:6

Kvänums socken

Socknen har en areal av ca 30 km² och domineras av uppodlad slättbygd och utskiftade gårdar. Området tillhörde Skånings härad och namnet finns dokumenterat 1397. Första leden i namnet kan betyda hustru, sista leden betyder hem. Första leden kan också syfta till ett gammalt namn på Kvänumsån, *Qvædhna*, som betyder Dyån, Sumpån. Byn Badene gav under medeltiden och reformationstiden namn åt en socken som sedan länge ingår i Kvänum.

I socknens mitt ligger Kvänums tätort, ett stationssamhälle som uppstod då Västgötabanan drogs fram genom socknen i slutet av 1800-talet. Banans naturliga sträckning hade varit över Jung, men de stora egendomarna i Stora Hovstrakten utövade sitt inflytande och den så kallade ”Stora Hovs-kröken” bildades. År 1897 började de första husen kring stationen i Kvänum byggas. Samhället utvecklades så småningom till ett handels- och kommunikationscentrum. Strax söder om stationssamhället ligger den gamla kyrkbyn.

Referenser

Lundahl, I. *Ortnamnen i Skaraborgs län del 10 Skånings härad: territoriella namn*. 1960.

Vara kommun: kulturhistorisk inventering. Skaraborgs länsmuseum. 1985.

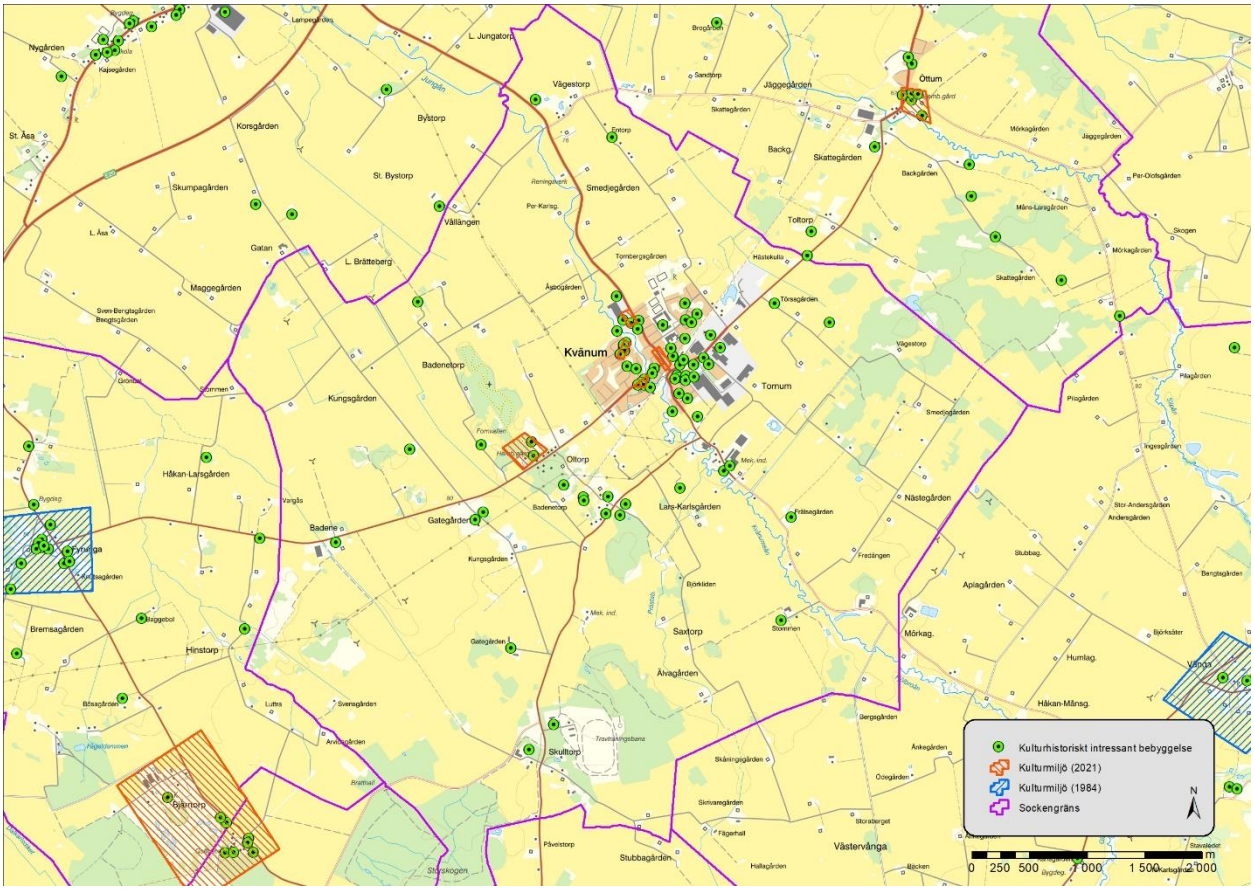

Kulturmiljöer i Kvänums socken

Storgatan

Uttryck för miljön: Gatusträckning med varierande bebyggelse.

Motiv: Brokig gatumiljö med bebyggelse från 1900-talets första hälft och mitt.
Gatunamnet och bebyggelsen är typisk för orter framvuxna kring sekelskiftet 1900 och som utvecklades till municipalsamhällen.

Nya Vägen och Korsgatan

Uttryck för miljön: Villabebyggelse.

Motiv: Område med tidstypiska 1950/60-talsvillor representativa för tidens formspråk och uttryck.

Oltorps friluftsområde

Uttryck för miljön: Friluftsområde med anlagd badsjö, motionsslinga, tennisbana och hembygdsgård.

Motiv: Liten miljö som på ett intressant sätt speglar fritidslivets framväxt med anläggningar för friluftsliv, rekreation och samvaro. Den fångar också kommunens brist på badsjöar.

Åsbogatan/Storgatan

Uttryck för miljön: Äldre industribebyggelse.

Motiv: Bebyggelsemiljö med bevarade byggnader som hör till snickerifabriken Kvänums köks ursprung och historia, från perioden 1920- till och med 50-tal. Kruthusgatan

Uttryck för miljön: Område med Functurahus.

Motiv: Samlat område med så kallade Functurahus, en säregen hustyp nästan helt i metall som producerades av Junga verkstäder AB åren 1968–1977

Antal fastigheter med kulturvärden i socknen: 73

Fastighetsbeteckning: Antilopen 4:1

Fastighetsbeteckning: Badene 1:10

Fastighetsbeteckning: Badene 2:1

Fastighetsbeteckning: Badenetorp 5:38

Fastighetsbeteckning: Badenetorp 5:39

Fastighetsbeteckning: Badenetorp 5:42

Fastighetsbeteckning: Badenetorp 5:5

Fastighetsbeteckning: Björnen 3

Fastighetsbeteckning: Domherren 1:1
Anteckningar: F.d. Medborgarhuset

Fastighetsbeteckning: Domherren 2:1
Anteckningar: F.d. bensinstation

Fastighetsbeteckning: Elefanten 7:1

Fastighetsbeteckning: Eleven 1:1
Anteckningar: Nästegårdsskolan, bad, idrottshall

Fastighetsbeteckning: Fjällripan 4

Fastighetsbeteckning: Gasellen 3:1

Fastighetsbeteckning: Göken 10

Fastighetsbeteckning: Göken 7

Fastighetsbeteckning: Göken 9

Fastighetsbeteckning: Gräsanden 9:1

Fastighetsbeteckning: Hajen 1

Fastighetsbeteckning: Harven 3

Fastighetsbeteckning: Harven 4

Fastighetsbeteckning: Hästekulla 1:1

Fastighetsbeteckning: Hästekulla 1:3

Fastighetsbeteckning: Hunden 1

Fastighetsbeteckning: Hunden 15
Anteckningar: F.d. Kvänums vårdcentral.
Kommunhus enligt karta från 1960-tal

Fastighetsbeteckning: Kungsörnen 7:1
Anteckningar: Framför allt miljövärde

Fastighetsbeteckning: Kvänum 1:26

Fastighetsbeteckning: Kvänum 2:8

Fastighetsbeteckning: Kvänum 3:3

Fastighetsbeteckning: Kvänums-Entorp 1:3

Fastighetsbeteckning: Leoparden 4

Fastighetsbeteckning: Moripan 3

Fastighetsbeteckning: Myskoxen 4

Vi

Fastighetsbeteckning: Näktergalen 4

Fastighetsbeteckning: Näktergalen 7

Fastighetsbeteckning: Oltorp 1:26
Anteckningar: Hembygdsgård

Fastighetsbeteckning: Oltorp 1:28

Fastighetsbeteckning: Oltorp 3:1
Anteckningar: Kvänums kyrka

Fastighetsbeteckning: Oltorp 6:1
Anteckningar: Oltorp friluftsförening

Fastighetsbeteckning: Orren 5

Fastighetsbeteckning: Pantern 6

Fastighetsbeteckning: Päronet 10
Anteckningar: Functurahus

Fastighetsbeteckning: Päronet 11
Anteckningar: Functurahus

Fastighetsbeteckning: Päronet 12
Anteckningar: Functurahus, i miljö av flera på samma gata

Fastighetsbeteckning: Päronet 7
Anteckningar: Functurahus

Fastighetsbeteckning: Päronet 9
Anteckningar: Functurahus

Fastighetsbeteckning: Plogen 4

Fastighetsbeteckning: Plogen 5

Fastighetsbeteckning: Plogen 8

Fastighetsbeteckning: Rönnen 1

Fastighetsbeteckning: Rönnen 15

Fastighetsbeteckning: Saxtorp 1:4

Fastighetsbeteckning: Saxtorp 1:6

Fastighetsbeteckning: Saxtorp 5:1

Fastighetsbeteckning: Sidensvansen 1

Fastighetsbeteckning: Sidensvansen 3

Fastighetsbeteckning: Skulltorp 3:5
Anteckningar: Stor hästgård, Bjertorp trav, hästklinik, flertal stallbyggnader från slutet 1900

Fastighetsbeteckning: Skulltorp 3:6

Fastighetsbeteckning: Spättan 7
Anteckningar: Kvänum köks äldre delar

Fastighetsbeteckning: Staren 15

Fastighetsbeteckning: Tornsvalan 3 och 6

Fastighetsbeteckning: Tornum 10:1

Fastighetsbeteckning: Tornum 11:1

Fastighetsbeteckning: Tornum 2:14
Anteckningar: Nuv. Qvänum mat & malt

Fastighetsbeteckning: Tornum 2:4

Fastighetsbeteckning: Tornum 2:6

Fastighetsbeteckning: Tornum 6:74

Fastighetsbeteckning: Tornum 9:75

Fastighetsbeteckning: Tornum 9:78

Fastighetsbeteckning: Tornum 9:8

Fastighetsbeteckning: Vägestorp 1:19

Fastighetsbeteckning: Ålen 6
Anteckningar: Äldsta delen av Kvänums kök

Fastighetsbeteckning: Ålen 8
Anteckningar: F.d. skola

Skarstad socken

Skarstad socken har en areal av knappt 20 km². Socknen tillhörde Barne härad och namnet finns dokumenterat i medeltida brev från 1330-talet. Första leden i namnet kommer troligen från det fornsvenska *skarf/skarv* och betyder en kal klippa eller berg där inget växer. Sista leden betyder boplats.

Jordbruket har sedan länge dominerat socknen, vilket också präglat bebyggelsemönstret. Utskiftade gårdar ligger vid raka och vinkelräta vägar. Skarstad är en helåkersbygd vilket innebär att mer än två tredjedelar av arealen är uppodlad. Över den bördiga slättleran skjuter urberget upp här och var, vilket förklarar sockennamnet. I öster utgörs sockengränsen av Lidan.

Referenser

Lundahl, I. *Ortnamnen i Skaraborgs län del 2 Barne härad: territoriella namn*. 1961.

Vara kommun: kulturhistorisk inventering. Skaraborgs länsmuseum. 1985

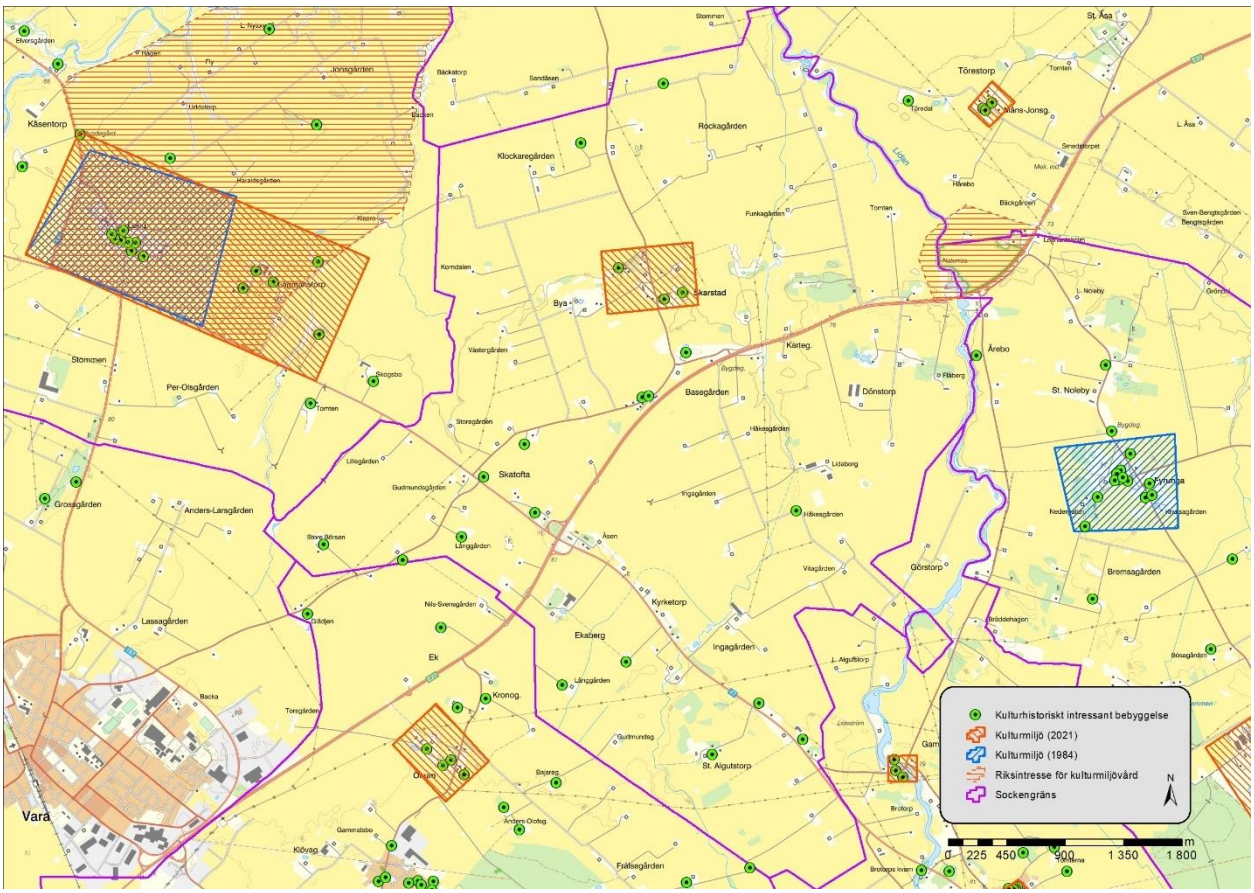

Kulturmiljöer i Skarstads socken

Skarstads kyrkby

Uttryck för miljön: Kyrka, kyrkogård med liljesten, prästgård och hembygdsgård i odlingslandskap, skålgropsförekomst.

Motiv: Traditionellt sockencentrum med kyrka och kyrkogård samt tidigare prästgård. Intill återfinns också hembygdsgården med ett flertal olika äldre byggnader, bland annat en rundloge med vasstak.

Antal fastigheter med kulturvärden i socknen: 20

Fastighetsbeteckning: Bya 1:16

Fastighetsbeteckning: Skarstad 1:5

Fastighetsbeteckning: Skarstad 13:1
Anteckningar: Skarstad kyrka

Fastighetsbeteckning: Skarstad 2:39

Fastighetsbeteckning: Skarstad 4:28
Anteckningar: F.d. skola

Fastighetsbeteckning: Skarstad 4:29
Anteckningar: F.d. lärarbostad?

Fastighetsbeteckning: Skarstad 4:37

Fastighetsbeteckning: Skarstad 9:11
Anteckningar: F.d. prästgård

Fastighetsbeteckning: Skarstad 9:2
Anteckningar: Hembygdsgård. Hästvandring med vasstak.

Fastighetsbeteckning: Skatofta 1:34

Fastighetsbeteckning: Skatofta 3:16

Fastighetsbeteckning: Skatofta 5:12

Fastighetsbeteckning: Skatofta 5:2

Fastighetsbeteckning: Skatofta 6:1

Fastighetsbeteckning: Skatofta 7:10
Anteckningar: Manbyggnad och arbetarbostad.

Fastighetsbeteckning: Skatofta 7:11

Fastighetsbeteckning: Skatofta 7:6
Anteckningar: Spiktegel på boningshus, ladugård med gjuthusväggar

Fastighetsbeteckning: Stora Algutstorp 1:17
Anteckningar: Ladugård med gjuthusväggar

Fastighetsbeteckning: Stora Algutstorp 1:20

Fastighetsbeteckning: Stora Algutstorp 1:26

Öttums socken

Öttums socken, med en areal av ca 21 km², utgörs av slättbygd med en del mindre berg och moränkullar. Socknen tillhörde Skånings härad och namnet finns dokumenterat 1470 i Riksarkivet. Första leden i namnet är oklar, sista leden kommer från *hem* och betyder boplats/gård.

Västergötland-Göteborgs järnväg löpte förr genom socknen. Öttums station låg vid den gamla kyrkbyn. Kvar invid banvallen, som numera är gång- och cykelväg, finns bland annat det gamla spannmålsmagasinet.

Kyrkan i Öttum uppfördes år 1872 när den gamla, medeltida kyrkan ansågs för liten och trång.

Referenser

Lundahl, I. *Ortnamnen i Skaraborgs län del 10 Skånings härad: territoriella namn*. 1960.

Vara kommun: kulturhistorisk inventering. Skaraborgs länsmuseum. 1985.

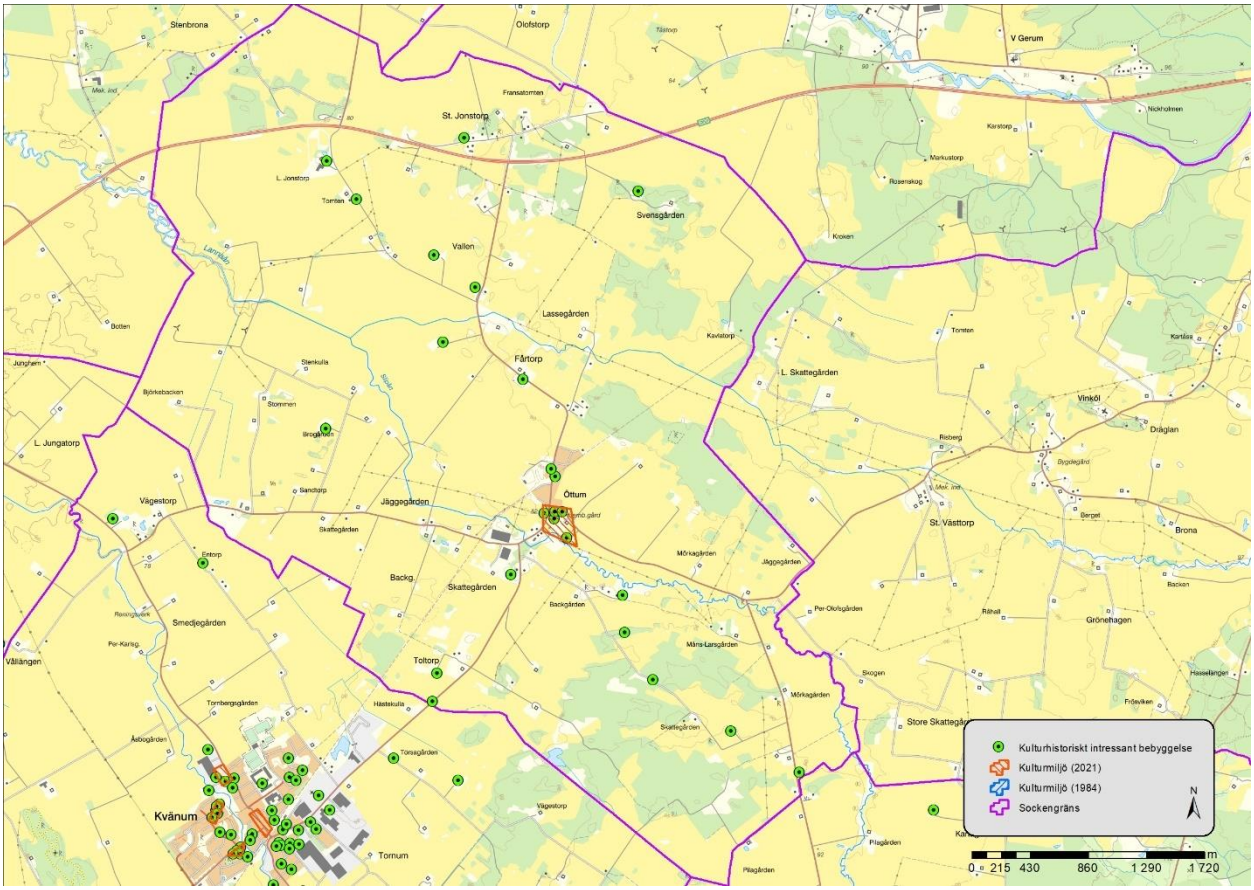

Kulturmiljöer i Öttums socken

Öttums kyrkby

Uttryck för miljön: Kyrka (1872), kyrkogård, skola och gårdar i odlingslandskap.

Motiv: Traditionellt sockencentrum med kyrka och kyrkogård samt äldre välbevarad skolbyggnad, numera hembygdsgård. I närheten ligger ett spannmålsmagasin utmed den numera borttagna Västgötabanan.

Antal fastigheter med kulturvärden i socknen: 22

Fastighetsbeteckning: Fårtorp 2:3

Fastighetsbeteckning: Fårtorp 3:40
Anteckningar: Fårtorps begravningsplats från 1955.

Fastighetsbeteckning: Fårtorp 9:2

Fastighetsbeteckning: Jonstorp 1:1
Anteckningar: Värdet gäller särskilt spannmålsmagasinet.

Fastighetsbeteckning: Öttum 1:43

Fastighetsbeteckning: Öttum 10:4

Fastighetsbeteckning: Öttum 11:5
Anteckningar: Transformatorstation

Fastighetsbeteckning: Öttum 11:9

Fastighetsbeteckning: Öttum 17:1

Fastighetsbeteckning: Öttum 17:1

Fastighetsbeteckning: Öttum 2:17

Fastighetsbeteckning: Öttum 2:6

Fastighetsbeteckning: Öttum 2:7
Anteckningar: Kölna? brygghus? plus lillstuga

Fastighetsbeteckning: Öttum 21:2
Anteckningar: F.d. skola nu Öttums hembygdsgård

Fastighetsbeteckning: Öttum 29:1
Anteckningar: Öttums kyrka

Fastighetsbeteckning: Öttum 3:17
Anteckningar: Smedja?

Fastighetsbeteckning: Öttum 3:18
Anteckningar: Spannmålsmagasin utmed sträckningen för gamla Västgötabanan, stensättning kvar på andra sidan vägen

Fastighetsbeteckning: Öttum 3:8

Fastighetsbeteckning: Öttum 4:12

Fastighetsbeteckning: Öttum 8:18

Fastighetsbeteckning: Öttum 9:7

Fastighetsbeteckning: Vånga 24:3